

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто особливості управління проблемними кредитами АТ КБ «Приватбанк».

Ключові слова: кредит, проблемний кредит, управління проблемними кредитними операціями

Abstract

The peculiarities of managing non-performing loans at JSC CB "PrivatBank" are examined.

Keywords: credit, non-performing loan, management of non-performing loan operations.

Вступ

Сучасний стан економіки України характеризується високим рівнем невизначеності, зумовленим як внутрішніми трансформаціями, так і зовнішніми чинниками, зокрема глобальними фінансовими коливаннями та воєнними ризиками. У цьому контексті комерційні банки виконують ключову роль у підтриманні фінансової стабільності та забезпеченні економічного розвитку, оскільки кредитні операції є основним джерелом прибутковості та водночас значним чинником ризику. Особливої актуальності набуває проблема управління проблемними кредитами, які у разі накопичення здатні істотно погіршити фінансовий стан банківських установ, призвести до зростання резервів та зниження ефективності використання капіталу.

Актуальність дослідження управління проблемними кредитними операціями посилюється потребою в удосконаленні механізмів оцінки ризиків та оптимізації кредитного портфеля. Проблемні кредити, що виникають унаслідок неплатоспроможності позичальників або недостатньо ефективної системи моніторингу, потребують комплексного підходу, який включає превентивні методи виявлення ризиків, застосування сучасних аналітичних технологій, у тому числі алгоритмів машинного навчання та ШІ, а також інтеграцію управлінських рішень у практичну діяльність банку. Наукові дослідження підтверджують, що впровадження таких інструментів здатне значно знизити рівень проблемних активів та підвищити фінансову стійкість банківських установ.

Результати дослідження

Проведемо аналіз стану управління кредитами АТ КБ «Приватбанк» за 2022-2024рр.

Управління кредитами в АТ КБ «Приватбанк» протягом 2022–2024 років характеризується адаптацією до умов воєнного стану, з акцентом на стабілізацію портфеля, розширення кредитування в роздрібному та бізнес-сегментах, а також посилення контролю за ризиками через сегментацію позичальників за ступенем ризику та географією. Порівняльний аналіз ключових показників кредитного портфеля за типами наведено в таблиці 2.8, в якій дані агреговані за роками для оцінки динаміки (в млн грн).

Загальний валовий кредитний портфель зріс з 250 496 млн грн у 2022 році до 283 798 млн грн у 2024-му, відображаючи середньорічний приріст близько 6,5%, зумовлений відновленням економічної активності та фокусом на мікро-, малому та середньому бізнесі, а також індивідуальних позичальниках. Кредитна політика банку була консервативною, з використанням машинного навчання для оцінки ризиків, автоматизованих рішень для 70–85% кредитів та співпрацею з гарантами, такими як Кабінет Міністрів України та ЄБРР, для розподілу ризиків. Реструктуризація боргів, моніторинг фінансового стану позичальників та реоцінка застави дозволили мінімізувати втрати, хоча воєнні фактори, такі як окупація територій та мобілізація, вимагали спеціальних заходів, включаючи кредитні канікули та пільгові умови для військовослужбовців.

Таблиця 2.8 ілюструє переорієнтацію на роздрібне кредитування, де портфель фізичних осіб зріс на понад 100% за період, тоді як окремих портфель проблемних кредитів стабілізувався з тенденцією до скорочення завдяки реструктуризації та списанням.

Таблиця 1

Динаміка ключових показників кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за типами за 2022-2024 рр., млн грн

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Зміна значень 2024р. порівняно із 2022р.		Зміна значень 2024р. порівняно із 2023р.	
				Абсолютна	Темп приросту, %	Абсолютна	Темп приросту, %
Окремий портфель (проблемні кредити, видані до 19.12.2016)	167931	170 042	162410	-5521,00	-3,29	-7632	-4,49
Корпоративні кредити (включаючи середні підприємства)	3 127	6 386	9 112	5985,00	191,40	2726,00	42,69
Кредити фізичним особам – картки	32 413	54 500	62 703	30290,00	93,45	8203,00	15,05
Кредити фізичним особам – споживчі	3 239	9 751	12 738	9499,00	293,27	2987,00	30,63
Кредити фізичним особам – іпотека	1 635	5 618	8 559	6924,00	423,49	2941,00	52,35
Кредити фізичним особам – авто	178	885	2 675	2497,00	1402,81	1790,00	202,26
Кредити фізичним особам – інші	11	13					
Кредити мікро- та малим підприємствам (SME)	15 610	25 454	23 606	7996,00	51,22	-1848,0	-7,26
Фінансовий лізинг (загальний)	377	809	1 835	1458,00	386,74	1026,00	126,82
Загальний валовий портфель	250 496	274 917	283798	33302,00	13,29	8881,00	3,23

Управління кредитами в АТ КБ «Приватбанк» протягом 2022–2024 років включало комплексний набір інструментів і процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків шляхом регулярного моніторингу та коригування параметрів кредитних операцій, що дозволяло адаптуватися до волатильних макроекономічних умов, зумовлених воєнним станом та зовнішніми шоками. Регулярні перегляди кредитних лімітів проводилися на основі періодичного аналізу фінансового стану позичальників, з урахуванням змін у їхній платоспроможності, галузевих тенденцій та геополітичних факторів, що забезпечувало динамічне обмеження експозиції на ризиковані сегменти. Наприклад, ліміти переглядалися щоквартально або за подією (тригерними індикаторами, такими як прострочка чи погіршення рейтингу), з можливістю скорочення чи блокування для позичальників у вразливих секторах, таких як енергетика чи регіони з високим ризиком окупації. Вимоги до застави були посилені через обов'язкову реоцінку забезпечення (нерухомість, обладнання, товарні запаси) з використанням незалежних оцінювачів та дисконтування за коефіцієнтами ліквідності, що дозволяло підтримувати

високий рівень покриття (coverage ratio) на рівні понад 100% для більшості портфелів, мінімізуючи потенційні втрати при дефолті.

Ключовим елементом оцінки кредитного ризику стала модель очікуваних кредитних втрат (Expected Credit Losses, ECL) відповідно до IFRS 9, яка передбачала використання форвард-лукінг інформації та ймовірно-зважених сценаріїв для розрахунку резервів.

Модель ECL базувалася на триетапному підході:

- 1 – 12-місячні очікувані втрати для виконуваних кредитів;
- 2 – для кредитів зі значним зростанням ризику, наприклад, прострочка понад 30 днів чи погіршення макрофакторів;
- 3 – для кредитно-знецінених активів з об'єктивними ознаками дефолту, такими як прострочка понад 90 днів.

Розрахунок ECL включав компоненти ймовірності дефолту (PD), втрат за дефолтом (LGD) та експозиції на момент дефолту (EAD), скориговані на форвард-лукінг макроекономічні змінні, такі як динаміка ВВП (прогнози зростання чи спаду), рівень інфляції (вплив на реальні доходи позичальників), курс національної валюти (девальваційні ризики для валютних кредитів) та інші індикатори, включаючи безробіття чи енергетичну стабільність.

Для забезпечення неупередженості та врахування діапазону можливих исходів застосовувалася множинна сценарна модель з ймовірнісним зважуванням, де базовий сценарій (base case) отримував вагу 30–40%, відображаючи найбільш імовірний шлях економічного розвитку за консенсус-прогнозами (наприклад, помірне відновлення ВВП після воєнних шоків), тоді як песимістичний сценарій (downside або adverse) — 60–70%, з акцентом на стресові умови, такі як тривала інфляція, значна девальвація чи подальші геополітичні загострення. Оптимістичний сценарій (upside) зазвичай мав меншу вагу або інтегрувався в базовий для уникнення надмірного оптимізму. Ваги сценаріїв коригувалися щоквартально на основі актуальних макропрогнозів від НБУ, МВФ чи внутрішніх моделей, з чутливістю аналізу (sensitivity analysis), що демонстрував вплив змін у вагах на рівень резервів у діапазоні 10–20%. Такий підхід дозволяв уникнути проциклічності, забезпечуючи раннє провізювання в періоди невизначеності, як у 2022 році (пік воєнних ризиків), з поступовим зниженням резервів у 2023–2024 роках завдяки стабілізації. Додатково застосовувалися пост-модельні коригування (post-model adjustments) для секторів з високою вразливістю, наприклад, корекція PD для позичальників в окупованих регіонах чи залежних від імпорту.

Управління проблемними кредитами є критичною складовою банківської діяльності, оскільки дозволяє забезпечувати фінансову стійкість фінустанови в умовах економічної нестабільності. Протягом 2022–2024 років ПриватБанк зазнав значного впливу макроекономічних ризиків, пов'язаних із повномасштабним вторгненням РФ, але продемонстрував здатність зменшувати обсяги непрацюючих кредитів та вдосконалювати механізми їх управління. Це стало можливим завдяки поєднанню активних заходів із реструктуризації, списання старих боргів, юридичного стягнення та оптимізації кредитної політики у нових випусках позик.

Окреме управління проблемними кредитами в банку фокусувалося на мінімізації втрат через раннє виявлення, реструктуризацію та стягнення, з використанням спеціалізованих комітетів, таких як Комітет з управління непрацюючими активами та Комітет трансформації, які здійснювали нагляд за токсичними активами. У 2022 році, на тлі початку повномасштабної агресії, рівень проблемних кредитів різко зріс, з акцентом на окремому портфелі (видані до 19 грудня 2016 року), де майже 100% було зарезервовано, з відновленням 359 млн грн з раніше списаних боргів (таблиця 2.9).

Стратегія включала кредитні канікули з 24 лютого до 1 липня 2022 року, коротко- та довгострокову реструктуризацію, а також списання боргів за внутрішніми регламентами та вимогами НБУ. У 2023 році рівень основних непрацюючих кредитів (core NPL) знизився з 12,3% до 9,7%, завдяки схваленій Стратегії та Операційному плану на 2023–2024 роки, з реструктуризацією боргів та використанням машинного навчання для моніторингу. Відновлення склало 725 млн грн, з фокусом на довгострокові відносини з позичальниками та юридичні інструменти для стягнення. У 2024 році core NPL досяг рекордно низького рівня 4,9% серед державних банків, з реструктуризацією понад 2 млрд грн для 50 тис. позичальників (99% автоматизовано через Privat24) та стягненням 6,7 млрд грн простроченої заборгованості.

Пільгові умови застосовувалися для військовослужбовців та постраждалих від воєнних дій, з продажем 79 тис. прострочених кредитів через аукціони та поданням 20 тис. позовів до Електронного суду (90% рішень на користь банку).

Висновки

Управління проблемними кредитами в АТ КБ «Приватбанк» протягом 2022–2024 років демонструє високу ефективність і стійку позитивну динаміку, що дозволяє банку зберігати лідерські позиції в українській банківській системі навіть в умовах повномасштабної війни та економічної невизначеності. Ключовим фактором залишається поділ портфеля на спадковий (legacy) — кредити, видані до націоналізації 2016 року, які становлять основну частку непрацюючих активів і практично повністю зарезервовані (покриття ~100%), — та поточний (core) портфель, де якість активно покращується.

Загальний рівень NPL знизився з 71,3% у 2022 році до 59,4% у 2024-му завдяки зростанню валового портфеля та скороченню обсягу legacy-активів через списання, реструктуризацію та стягнення. Коефіцієнт покриття резервів стабільно перевищує 100% (101–102% для загального портфеля та 127–140% для core), забезпечуючи надійний буфер проти потенційних втрат.

Банк застосовує комплексний підхід: автоматизовану реструктуризацію через Privat24 (понад 99% операцій у 2024 році), активне судове стягнення (90% рішень на користь банку), продаж проблемних активів на аукціонах, машинне навчання для моніторингу ризиків та форвард-лукінг моделі ECL за IFRS 9 з ймовірно-зваженими сценаріями. Особлива увага приділяється соціально вразливим категоріям — військовослужбовцям та постраждалим від воєнних дій — через пільгові програми та кредитні канікули.

Загалом, управління проблемними кредитами в Приватбанку є зразковим для сектора: банк не лише успішно очищає поточний портфель, але й системно зменшує вплив історичного навантаження, сприяючи підвищенню капітальної адекватності, прибутковості та фінансової стійкості. Подальше зниження рівня NPL можливе за умови збереження темпів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Приватбанку. <https://privatbank.ua/>.

Крикун Юрій Вікторович — студент групи МФКД-23м, факультет Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: Дзеджула Вячеслав Васильович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.